

FATİH SULTAN MEHMED'İN ÖLÜMÜ

CESEDİNİN KOKMASI — OĞULLARI ARASINDA İLK MÜCADELE —
AMASYA VALİSİ BAYEZİD'İN SALTANATA DAVETİ — BABASININ
ÖLÜMÜNÜ HABER ALAN KARAMAN VALİSİ CEM'İN HAREKETİ —
AKŞEHİR'E GELEN CEM SULTANIN İLK FERMANI

Ord. Prof. İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI

Fatih'in Güneye Hareketi Esnasında Ölümü:

Dulkadır oğullarındaki beylik iktidarı meselesinden dolayı aile arasındaki rekabet ve husumet büyümüş, Memlûk sultanlarının nüfuzu altında bulunup sultanın menşuriyle intihap edilen Dulkadır Emirine karşı, aynı aileden rakip olan diğer bir emîr, ailece karabetleri olan Osmanlı devletine başvurarak onların yardımlarıyla Dulkadır Beyliğini elde ediyordu.

Dulkadır ailesi arasındaki bu geçimsizliğe müdahaleden daha evvel Osmanlı devleti hacıların su sıkıntısı sebebiyle Hicaz Su, yollarına havuzlar inşası teklifinin Memlûk sultanı tarafından kabul edilmemesi yüzünden Memlûk Sultanlığı ile Osmanlı devletinin arası açılmıştı. Asıl ara açılmasının nedeni, Osmanlı Devletinin Dulkadır Emîrliği ihtilâfına müdahale etmesi idi.

Tarihlerde görüldüğü üzere bu ihtilâf sebebiyle Fatih Sultan Mehmed 886 Safer 27 ve 1481 Nisan 27 de Memlûklerle harp etmek üzere güney tarafına hareket etti, *Üsküdar*'a geçtiği zaman rahatsız bulunuyordu, buna rağmen hareketinden yüz döndürmedi. *Üsküdar*'da bir kaç gün kaldı, sonra araba ile hareket etti ve Rebi-ül-evvelin dördüncü Perşembe günü (3 Mayıs 1481) *Gebze*'ye yakın *Tekfur çayırı* ordugâhında ikinci ile akşam arası elli bir yaşında vefat etti. Ölümü hakkında çeşitli mütalealar vardır; hasta olarak İstanbul'dan çıktığı muhakkaktır.

Fatih'in Oğulları :

Fatih Sultan Mehmed II. nin hayatta iki oğlu kalmıştı. Bu iki şehzade ile taraftarları arasında için için devam eden saltanat rekabeti ümit edilmedik zamanda babalarının ölümüyle birdenbire

alevlendi, o kadar ateşlendi ki, iki şehzadenin taraftarları ölüyü yüz üstü bırakarak mücadeleye girişecek kadar efendilerini saltanata getirmek için faaliyete geçtiler.

Bu saltanat taraftarlarından birinin başında veziriâzam Karamanî Mehmed Paşa, diğerinin başında Fatih'in güney seferine giderken *Istanbul* muhafazasında bıraktığı en eski ihtiyar vezir İshak Paşa bulunuyorlardı.

Fatih Sultan Mehmed'in büyük oğlu Bayezid *Amasya* Valisi ve küçük oğlu Cem, *Karaman* Valisi idi. Cem Sultan daha evvel *Kastamonu* Sancak Beyi iken *Karaman* Valisi olan büyük biraderi Mustafa Çelebi'nin 879 H., 1474 M. de ölümü üzerine *Kastamonu*'dan alınarak *Karaman* Valiliğine naklolunmuştu.

Sultan Mehmed II öldüğü zaman iki kardeşten Bayezid otuz dört, ve Cem ise yirmi üç yaşlarında bulunuyorlardı. İki şehzade de iyi tahsil görmüştü. Bayezid daha bilgili idi; fakat meşrep ve ince ruhluluk ve şairlik itibariyle Cem, babasının daha çok sevgisini kazanmıştı, bunda herhalde yaşca küçük olmasının da tesiri vardı.

Şehzade Bayezid ise, İran'dan gelüp Anadolu'ya yayılan afyonkeşlerin tesiriyle *Berş* برش denilen afyon suyuna düşküdü. Bugünkü eroinciler gibi *Berş* âlemleri yapıyordu. Anın bu halini babasına bildirdikleri için Sultan Mehmed bir yazı ile kendisini takdir etmiş, Bayezid de özür dileyerek babasının emriyle terkettiğini arz ile aşağıdaki cevabı vermişti¹.

Halledallahu subhanehu birrühü ve ihsanehu

Âsitane-i saadet âşiyane yüz sürdükten sonra mârûz-ı benдеği budur-kim sâbıkâ def-i seman için bazı müfferihattan fil-cümle istimal olunur gibi idi, âhur zararı nef'inden ziyade müşahede olunmağın tedricle def'ine mülâzım olup bir cüzî nesne kalmıştı; el-minnet-ü lillâh ki sultanımın yümn-i nefesiyle bil-küllüyye andan halâs müyesser oldu. Amma bu hususta bazı kimesneler mubalâğalar edüp kendü şanlarına lâıyk olan efa'l-i şeniadan bu canibe nisbet idüb olmaz harekât isnad ederlermiş, neûz-ü billâh min zâlike hâşâ ki vâki' ola, inşaallah anlara ceza cânib-i hakdan yetişe. Elhaletü hâzihi pâdişah-ı âlempenah devletinde mecmu-ı umûr ve masalih gereği gibi sûret-i intizam

¹ Topkapı Sarayı Arşivi 6366/1.

bulup lâlalarından allah razı olsun ki hizmetlerinde kaim olup dakika fevt etmezler. Şol-ki kemâl-i sa'y-ü kifayettir yerine getirürler...

*Ekallü'l-abd
Kemine Bayezid*

Bayezid bundan sonra *Berş* istimâlini terketmiş ise de, babasının tam sevgisini elde edememişti. Temiz bir hayat sürdüğüne emin olduğu küçük oğlu Cem Sultan'ı babası daha çok seviyordu. Haya-tının son senelerinde ve veziriâzam Karamânî Mehmed Paşa zamanında tertip ettirmiş olduğu saltanat kanunnâmesinde kendisinden sonra saltanata gelecek hükümdarın nizam-ı âlem için kardeşlerini öldürmelerini bir madde halinde kanuna koydurmuş ve bunu ulemanın ekserisinin de tasvip ettiklerini beyan eylemişti.

İkinci Sultan Mehmed, oğullarından Cem sultanı çok sevdiğini imâ ile kanunnameye koydurduğu Şehzade elkabı arasında misal olarak Cem'in elkabını yazdırmıştır².

Saltanat kanunnamesindeki bu kayıt, Cem Sultan'ın Bayezid'e tercihini gösterdiği gibi Fatih'in ölümünü müteakip Veziriâzam Karamanî Mehmed Paşa'nın *Cem Sultan*'ı saltanata davet faaliyeti de anı teyid eylemektedir.

Pâdişahın ölümünü veziriâzam bir taraftan usulen büyük Şehzade Bayezid'e bildirdiği gibi küçük şehzade Cem Sultan'a da bildirerek anı acele davet etmişti.

Babasının kendisini sevmediğini bilen Bayezid babasından sonra hükümdar olmak için Yeniçeri ocağını elde etmiş ve eski veziriâzamlardan ihtiyar İshak Paşa'nın *Istanbul* muhafızı bulunması anın işini kolaylaştırmıştı. İshak Paşa, Fatih'in ölümünü resmen vezir-i âzam tarafından Amasya'ya gönderilen memurdan başka, süratle gelmesini müteaddit ulaklarla Amasya Valisi Bayezid'e bildirmiştir:

² Cem Sultan'ın elkabı "*Ferzend-i ercümend-i es'ad ü emced varis-i mülk-ü Süleymanî nûr-ı hadaka-i sultanî Tâc-ı rusûs-salâtin sahib'ülizzü ve't-temkin mahz-ı lûtfullahü'l-kiram oğlum Sultan Cem edam-ullahu bekahü*".

Sultan Bayezid'in elkabı:

Ferzend-i esa'd-i erşed ü ercümend nur-ı hadaka-i saltanat nevr-i hadika-i memleket nur-üd-deolet-ü ved-din oğlum Bayezid tâl-e bekahü (Kanunname Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası s. 32).

Âzzamallahü Şânehu ve evzaha ale'l-âlemîne burhanehu

(عظم الله شأنه و اوضح على العالمين برهانه)

Âsitânei devlete yüz sürmekten sonra mâruz-ı bendegi oldur ki şimdiki halde sultan'ül-berreyn ve hakan'ül-bahreyn sultan baban neverallah-ü kabrehu dâr-ı fenadan dâr-ı bekâya rihlet idelüden beru sultanıma yirmi otuz ulak gönderdik. Haliyâ varan ulakların biri gelüp vasıl olmadı. Bu babda hayrette kalmışuz, âlem feterata ve fesade vardı, varan ulaklara itimad olunmayup mübarek ve saadetlü zamirinizde nev'i şüphe var ise yarar adamlarınızdan hüküm-ü şerifle ben kuluna gönderesiz, eğer emrederse(niz) ben kulunuz yüz sürüyü ayağınız toprağına varalum, hakikati hal ne minval üzre vaki olduğunu ilâm edüp itimad idesiz. Hiç veğhi minelvücuh tereddüt çekmeyüp mesalih-i müslimîn için saadette becid gelüp yetişesiz, sultanım kibelinden bir hüküm-ı şerif biz kullarınıza irsal olunmak vacip ve lâzım idi ki devletle ne yerde gel-düğünüzü ne vakit gelüp vasıl olacağınızı bilüp mazmuniyle halka istimalet olunaydı. Biz kulunuz hod bunda bin türlü müdarâ ile canımızı hıfzederüz ki üste Bey saadette filân gün gelür (deyu) düzme kâğıtlar yazaruz ve düzme ulaklar düzerüz Sultanım kibelinden ki üste (işte) vardım deyu.

Bu minval üzere nice kere vaki olup vademize hilâf vaki oldu. Şimdiki halde gerçek sözümüze itimad etmezler oldular. Sultanıma mahfi olmya ki şimdengeru müdara tarikiyle bunlara (yeniçerilere) istimalet etmek ayruk mecalimiz kalmadı, masalih-i müslimîn için becid devlet ve saadette gelmesine ziyade ikdam idesiz ki ziyade sevap hasıl edersiz. Baki ihbaratı hamil-i rik'ai ubudiyet çaşnıgır başımız kulunuzdan istifsar oluna, ol takrir ve beyan ede ki mecmu-ı kazayalara muttalidir vesselâm. Baki ferman Der-i muallânındır ved-düa³.

Elmuhlisü-l hakim
İshakul-fakîr

Sözümüzü burada keserek Fatih Sultan Mehmed'in ölümü üzerine meydana gelen olaylara bakalım:

Pâdişah sefere giderken maiyyetinde Baltacılar kethüdası Kasım adında bir adamı vardı. Sefere çıkıldığı zaman kethüda Kasım, Pâdişahdan çavuşluk, rica etmiş, pâdişah da sabreylemesini söylemiş. Tekfur çayırında Sultan Mehmed'in vefatı vaki olunca cesedi gizlice İstanbul'a saraya gönderilmiş, ordu ile beraber bulunan veziri âzam Karamanî Mehmed Paşa hükümdar olmasını arzu

³ Topkapı Sarayı Arşivi No. 1408.

عھد نامہ قاسمہ و اروغعلی خان پاشا

رستہ: تونہ یوزسورمدہ ہنگامہ موافق بند کا روئے کہ تہذیبی مسلمانانہ زمینوں کو نہ لہجہ
 سعادت پایا کہ تونہ صدقین و اولاد قاری و ذوق بیدار ملت بہ بندہ کہ بوسلطانم بگم لوتوز
 رولاق کونندہ کہ جانیا اولادہ لو لقا قان بکی تا یوب واصل و ٹہیو با جب خیرت من
 اور عام قدر تہ وقت و ورزی و زرین اول لقا قان لغتار اولیوب مبارک و سوز تہو
 مؤذن تونہ سوسہ و زر بے زر لہ ہار کونہ علم شریعین قولہ کونہ مرکز اکثر دیر
 بن قولہ یوزسوریو ایخانہ ہر لقا قانہ و اور لوم صیق حال نہ منزل از روغ و اول
 ار علم ایوب لغتار لغتار سہ پیمین الوصی کرد جلیبوس سالیامین اجمیر سوز تہ
 جب کلور سیم کرسست تہ چندہ بر کھنڈن تونہ تونہ ازمن اونین واجب اللزم ایلیک
 تو تہ تہ کہہ و غلزی تہ وقت کا یوب واصل رولاجا غلزی پوسر مقبول خندہ تہ
 روتن تہ بیخو کونہ ہفت ہونہ بیدر زر لومہ زر یہ جانے صفظہ بہ روز کاروشن
 بیدار تہ فتنہ کونہ کلوروزم کا غلزی بازار ووزوزم رولقا قان روزاروز
 سلما تہ فتنہ تہ (وشن و انکم و یو بوموال از تہ تہ کہو ایقہ رولوج علی بن صفیق
 و تہ دوم تہ تہ کلہ کہ بعد سوزمن لغتار لغتار رولہ سلطہ تہ غلی او سیکہ کنہن
 بیرومہ زر طریقاً بوئی رستہ از تقدار لہوق بی لومر قافلہ ایسا ایملین اجمیر
 کی توست و سوز تہ فتنہ از یہ جہ اقدام سوز تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ
 صاحب رقم عبور تہ جائیدہ با تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ
 بعد تہ فتنہ پار محترمہ در مقلدہ با تہ خزانہ در تہ مقلدہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ

8041 / 1408

عھد نامہ قاسمہ
 و اروغعلی خان پاشا
 قاسمہ

Res. 1 — Fatih Sultan Mehmed'in ölümü üzerine İshak Paşa'nın Amasya Valisi Şehzade Bayezit'i saltanata çağrı mektubu

خاندان بیجا
 قریباً
 ستان سعادت تشبیه یوز سور مکدن صکره معروض نیندیک بودیم ساقا فاعل من احوالی
 مفرحان دن فی جلد استعمال اولور لوی اولدی افرضی غنمدن زیاده مشا باره و نمنه
 در جلد و غنمه ملارم اولوب بر جوی سنه قالمشدر اینه له ساطا ناکر عن نفس له کلید
 آدن خلاص میسر اولدی لاج و خصوصاً بعضی طمنه له ساطا ناکر عن نفس له کلید
 اولن افعالی ششورن بو جانده نسبت ادوب اولور حرکت استنادا در ششورن
 حاشا واقع اولالرشکله انده جراجانب حقدن قیسه الحاکه نه مال شاه عام نیاه دولنده
 امور و حاشا لری کی صورت انظام اولالار مدن ادر ارضی اوسون لجه تندر قاع اولوب وقیع
 فوت انموز شولده قال سوع کفایت در برینه نور لرمین بزرده مار جماعتی جاننده علوفه
 یازلق و خرج مالولان لری خصوصاً حلیلی جو اسراف و لاره چقدن اولدی کلما کر و انول
 چایوب توبیاق مشر در اگر سلطان حضرت لری عنایت ادوب کندور ندن بو باده بر بندل
 چورر سر عین مصاحبتی در بشه خالکده بمعنی میمن سلخ و واقف اولت قجه باده و غلوه
 حکم شرفده تصریح اولد بو جانندن اولد غنمه مطلق اولمیه و آدن صکره اولتو استنایه
 یوز سور کد شتاق حقدن متجاوز در موجود کین قولنده سور نفع اولتو کد و
 اباعی طر اعنه یثوب ساد و عمد اولم بر عرض افر و غنی بو قدر باقی فرمان در کاه بعد کدور
 ظل و جسد مده و باک بترب العباد کرمه

Res. 2 — II. Bayazit'in babası Sultan Mehmed'in ihtarı üzerine (Berş)i terk ettiğine dair el yazısı ile babasına arızası (Topkapı Sarayı Arşivi 6366/1)

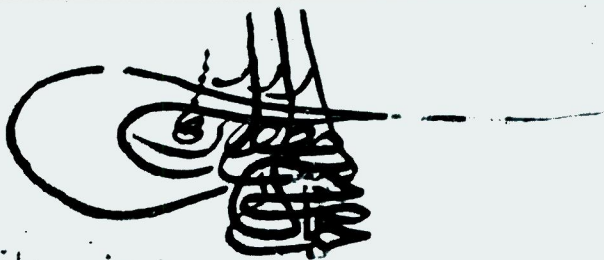
بسم الله الرحمن الرحيم
فی زمره از بعد له ا. لوعه اللوا فی نصره معلوم
موتکالی قریب باش کن و بر پنج مفسر نو که با حاکم اسلوب
تمام قابو خلق مملکت با بریدوک و جوهر شریفه منتظر مملد
قاموس مطبوعه و متعارف لولسار راه بی سیر راهی حاکم کتفا
لوله سحاق بکار بیام یولای لوعه مفسر ایوب
ومملکت با بریدوک لوز لیا سز صلو کلبی قار سولوب
عالی التعمیر تشدور من لولسار بوبابن کربکی
امقام ایوب سی با بنده شوله لوله مهور سنه در
بینه بیته مملد لکوک و مملد لوعه مفسر لولسار
ولوعه طرفه حاکم غفار لولمیلوب اول با بانه دارک
بینه ایلم لیب سز لربکی لولوب قوشای لوعه مملد
قوشای لوب شوله که مملد در لند و لولسار و لولسار
لولسار لولسار سحاق بکار بیام بینه ظهیر لیب نوب یولسار
بفلیاسر بجهت بولوف ایچوه سیم نشون نشیناسر تمام مملد لولسار
ببسنه بوضوح سیر لولسار زبانه با بد لولسار اولیه مملد لولسار
محمد حسن

Res. 3 — İstanbul Muhafızı Vezir İshak Paşa'nın Anadolu Valisi ve Sultan Bayazıt'ın damadı Sinan Paşa'ya Vezir-i Azam Karamanî Mehmed Paşa ve taraftarlarının öldürüldüğü ve Bayazıt'ın geleceği yolların korunarak Cem'in geçmesine müsaade edilmemesi hakkında mektubu (H. 886)

73

بعد لعل ما و عينا لله بالذوق واللمسة في حوض ساء به نايه
 لعله يابق فانور في حقه كونه من لدول كماله طرود كونه من
 حفظ انبدر مكره بنه لولا ان روي اهدى كماله في كماله اوله
 نيو ب برو طرفه منوعة لولس از مدی صلو مكن لولك في بنه من سلكه
 باي نير موندور حوله ليق بدر كاي برو طرفه صعب و اوله بيرو
 جميع حكا خلقتي عيو لدر بر لطر اناه لول مكال كوندرب في سلطانه في حقه
 كلور سري لعه لدر سنا ه خافد بو لوبور او نونر كيك و لند
 اكر حكي (وسر) اتقاة لكر في حقه نر كوندرب باي نير لول
 برو طرفه صعب و كماله ناطو اعكوي حافد و سري برو طرفه
 ليو خود ريو و لند ليق مصلح بهر اوله بو غاز لكر حفظه
 برو طرفه كماله و كجوب كبره لولك لكر في حقه و تبرق و و سنا
 يك ميو نيو حافق سلطان باي نير لول مصلح و در صلو اوله و سنا
 ريل ياك لكر مد ايه بو غاز حفظه لكر كوندرب و لولك في حقه و سنا
 هنر كيو برو طرفه كيو و سنا لولك لولك و ارمو نايه و ندر نكر فانر
 برو طرفه لولك لولك زماندر صلو مكال لولك سري حيدر ليل ياك
 برو طرفه كوندرب حافد لولك حافق حافق و نقي كوندرب و لولك لولك
 و بعضي حافق لولك لولك لولك لولك لولك لولك لولك لولك
 باي نير جميع لولك لولك لولك لولك لولك لولك لولك لولك
 بو غاز لولك حفظه لولك باي نير لولك لولك لولك لولك لولك

Res. 4 — Fatih'in ölümü üzerine Hamza Bey Zade Mustafa Paşa'nın İshak Paşa'ya mektubu (Topkapı Sarayı Arşivi 6071/3)

...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

Res. 5 — Sultan Cem'in Rebiülevvel 886 tarihli Akşehir'den ilk fermanı

ettiği Karaman Valisi Cem Sultan'a ölüm haberini ulaştırırken *Hünkâr çayırı* ordugâhındaki telâhta pâdişah hamam yapmak üzere *Istanbul*'a geçti denilerek askerinin dağılmaması emrolunmuş ise de bir müddet gizlenen vefat olayını on bir gün sonra haber alan Yeniçeriler, kayıklarla *Istanbul* tarafına geçerek vezir-i âzam Mehmed Paşa'yı öldürdükten sonra bir takım yağma ve yolsuzluklar yapmışlar ve durumu *Istanbul* Muhafızı İshak Paşa ele alarak yatıştırmağa çalışmış ve Sultan Bayezid'in süratle gelmesini arz ile güneyden Cem'in gelmemesi için sınırları kapatarak Anadolu Beylerbeğisi Sultan Bayezid'in damadı olan Sinan Paşa'ya mektup göndermiştir.

Bu olaylar cereyan ederken ölümünü müteakip cesedi saraya nakledilmiş olan *Istanbul* Fatihinin naşının üzerinde üç gün üç gece mum yanmadığı Kapucular Kethüdası vasıtasıyla *Istanbul* Muhafızı İshak Paşa'ya bildirildiğinden Paşa'nın emri üzerine teneşirine mum yakılmıştır⁴.

Fatih Sultan Mehmed'in gasl edilmesi de elemli olmuştur. Yazın sıcağında on günden ziyade elbisesi ile kapalı kalan ceset koktuğundan yanına kimse gidememiş, Baltacılar Kethüdası Kasım ile anın usta dediği tahnit memuru ölüyü beraber soyup dahilî ahşasını çıkartmak suretiyle mumyaladıktan sonra kefenlemişler⁵ ve sonra da merasimle defnedilmiştir.

* * *

İshak Paşa, Anadolu Valisi Sinan Paşa'ya *Istanbul*'daki durumu ve saltanata davet edilen Sultan Bayezid'in geleceği yolları gözlemesini ve güneyden yani Konya tarafından gafil olmasını tavsiye vesair hususlar hakkında aşağıdaki mektubu göndermiştir⁶.

⁴ Baltacılar Kethüdası Kasım'ın, Sultan İkinci Bayezid'e arızasından: "... Ol halde Hünkâr müteveffa oldu üzerinde üç gün üç gece mum yanmadı, Vardım Kapucular Kethüdasına söyledim. Ol dahi İshak Paşa'ya söyledi, emreylediler, mum yaktılar. Rayıhası ucundan kimse yanına varmadı. Ben fakir usta ile bilece içini ayırtladım. Bu zikr olan sözleri kethüdamız dahi bilir..." *Topkapı Sarayı Arşivi* 735/21.

⁵ Osmanlı pâdişahlarından Osman Gazi, Murad Hüdavendigâr, Yıldırım Bayezid, Çelebi Sultan Mehmed, İkinci Murad'ın cesetleri muhtelif sebeplerle mumyalıdır. Emîr Süleyman Çelebi ile Musa Çelebi'nin Kanunî Sultan Süleyman'ın cesetleri de mumyalıdır.

⁶ Topkapı Sarayı 8973.

Ferzend-i aziz bâ'de eda-i ed'iyetü'l-vâfire, hazretinize malûm olaki şimdiki halde Mehmed Paşa'nın (veziri âzam) ve bir nice müfsitlerin başları kesilüp tamam kapu halkı Sultan Bayezid'in vücudu şerifine muntazırdılar. Kamusu muti' ve münkâd olmuşlardır. İmdi siz dahi dairenizde olan Sancak Beyleriyle yolları onat hıfzidüp ve Sultan Bayezid'i gözliyesiz, geldiği gibi karşılayup ale't-tâ'cil yetiştirmek ardınca olasız. Bu babta gereği gibi ihtimam edüp sa'y bâbında şol ki elden gelür nesnedir yerine yetiše, merdaneliğin demidir, onat mukayyet olasız ve öte taraftan (Konya ve Cem tarafından) dahi gafil olmayup olbapta tedarik ne ise öyle idesiz. Er gibi olup kuşağı on yerden kuşanup şol ki mümkündür, kendü âdemleriniz salmağla ve etrafınızdaki Sancak Beylerini bu babta zahîr idinüp yolları bekliyesiz. Bihamdillâh bu taraf için hiç teşvişlenmiyesiz, tamam meramınızca bilersiz. Bu hususta sizlere ziyade tekit lâzım olmaya.

İshak Elfakîr

Yeniçerilerin, Sultan Bayezid'i istemekte ısrar etmeleri İshak Paşa'nın durumu Amasya'ya Bayezid'e bildirmesi ve Bayezid'in tereddüt edüp hareket etmemesi İshak Paşa'yı pek sıkımıştır. yukarıki mektubundan da anlaşılacağı üzere, (geliyor, falan yere geldi) diye bir takım oyalayıcı sözlerin aslı çıkmaması nedeniyle Ocaklının İshak Paşa'nın sözüne de inanmadıkları anlaşılıyor.

Sultan Bayezid de bir suikaste uğramaktan korkarak derhal Amasya'dan hareket edememişti, hattâ Bayezid'in Amasya'da yerli hanedandan ve en çok itimad ettiği adamlarından Hamza Bey Zade Mustafa Paşa tarafından Anadolu Beylerbeyisi Sinan Paşa'ya olan mektupta⁷ Cem Sultan'ı *Istanbul'a* doğru geçirmemek için geçit mahallerinin tutulması beyan edildikten sonra "İmdi malûmunuz ola kim bizim sözüümüz, Sultan Bayezid sözüdür, devlete lâıyk budur ki berü tarafa gelmeyüp ol yerde durup cemi'i asker halkını cemedüp etraflara âdemler gönderüp Cem Sultan kangı taraftan gelürse sizi âgâh edeler ki nâgâh gafil bulunup üstünüze gelmiye ve illâ eğer

⁷ Topkapı Sarayı arşivi 6071/3 Hamza Bey Zade Mustafa Paşa'nın mektubundan:

"... Maruz-ı muhibba ne budur ki bundan evvel yaylak kulunuzu hazretinize göndermiş idük ki ol tarafın boğazlarını hıfz ettirmek ardınca olasız deyu. İmdi şimdiki halde hazretiniz ol boğazları koyup beru tarafa müteveccih = اولمشسر اولمشسر olmuşsuz. İmdi malûmunuz ola kim bizim sözüümüz Sultan Bayezid sözüdür. Devlete lâıyk budur ki beru tarafa gelmeyüp ol yerde durup cemi' asker halkını cem edüp etraflara âdemler gönderüp Cem Sultan kangı taraftan gelürse sizi

gelecek olursa ittifakî beyler ağzından bir mektup yazup irsal idesiz ki beru tarafa gelüp geçmiyesizki Anadolu askeri hazır durmuştur, sizi bu tarafa geçürmeziz deyu.

Ve devlete lâyük maslahat budur ki evvel boğazları hıfz idesiz, beru tarafa geçmiyesiz ve geçüp giden ulakların karşı tutup koyuvermiyesiz ki cemi' kapu halkı Sultan Bayezid'i beklemişlerdir. Malûmunuz ola". Bu hususlarda Hamza Bey Zade'nin Sinan Paşa'yı uyuracak daha bazı tavsiyeleri vardır. Sultan Bayezid tahta geçinceye kadar boğazların kapalı kalmasını beyan ediyor.

Bu mektuptan anlaşılacağı üzere Cem Sultan, babasının ölümünü duyarak faaliyete geçmiş ve *Istanbul*'a gelmek üzere *Konya*'dan ayrılmış olduğu anlaşılup geçeceği yerlerin ve geçitlerin tutulması ve güneye kimsenin gönderilmeyüp tevkif olunmaları ehemmiyetle tavsiye olunmaktadır.

* * *

Böyle fevkalâde olayda Bayezid'in *Istanbul*'a gelmemesi ocaklının isyan halinde ayak diremeleri üzerine İshak Paşa muvakkat bir tedbirle isyanı yatıştırdı. Fatih Sultan Mehmed'in, oğullarından isteyüp *Istanbul sarayı*'na getirttiği Bayezid'in oğlu Korkut ile Cem'in oğlu Oğuzhan'dan Korkut'u babası gelinceye kadar hükümdar yaptı ve bu suretle şöyle böyle taşkınlığı durdurdu.

Sultan Bayezid'in *Amasya*'dan hareket etmekte tereddüt etmesinde hakkı vardı. O da *Istanbul*'dan başka Anadolu'nun bazı yerlerinden ve bilhassa damadı olup *Kütahya*'da bulunan Sinan

agâh ideler ki nâgâh gafil bulunup üstünüze gelmiye ve illâ eğer gelecek olursa ittifakî beyler ağzından bir mektup yazılup irsal idesiz ki beru tarafa gelüp geçmeye-siz ki Anadolu askeri hazır durmuştur. Sizi beru tarafa geçürmezüz deyu. Devlete lâyük maslahat budur ki ol boğazları hıfz edesiz, beru tarafa geçmiyesiz ve geçüp giden ulakların karşı tutup koyuvermiyesiz ki cemi' kapu halkı Sultan Bayezidi beklemişlerdir malûmunuz ola ve şimdiki hinde Hamid ili beyi Ahmed Beyi *Mudanya* boğazını hıfzetmeğe göndermisiz, biz muhibbiniz katında vech görülmeyüp hazretiniz beru tarafa geçtiği istima' oluncak varmanız tehir olundu. Şimdiki zamanda bir âdemi on âdem eyliyecek zamandır malûmunuz ola. Şimdi Hmid İli Beyi beru tarafa gönderilecek anda karıcak asker halkı dahi kaçınup varmaz oldu ve bazı Sancak Beyleri *Bursa*'da gezüp yürürler, imdi anlara mektup göndere-siz ki yanınız cem' olalar. Biz muhibbiniz katında maslahat budur ki Sultan Bayezid tahta geçinceye dek ol boğazlar hıfzoluna. Bakisini hazretiniz bilür. Veddüa.

Muhibbülmuhtlis
Mustafa Elhakir

Paşa'dan aldığı haberde Cem Sultan'ın *Istanbul*'a gelmek üzere Konya'dan çıkararak Akşehir'e geldiğini öğrenmişti.

Istanbul'da Cem Sultan'ın hükümdar olmasını isteyen ve bekleyen bir zümre taraftarı vardı. Fakat bunlar Bayezid'i isteyen Ocaklıya karşı duracak durumda olmadıklarından ses çıkaramıyorlardı. Lâkin devlet merkezi dışında Anadolu bölgesinde durum kritikti. Bayezid'in acele devlet merkezine gelmeyerek tereddütle hareketini geciktirmesi Anadolu'da Cem Sultan'a karşı temayül hasıl ediyordu. İshak Paşa'nın bütün gayreti Cem Sultan'ı Karaman eyaletinden ileri geçirmemektir.

Halbuki babasının ölümünü duyar duymaz *Istanbul*'daki ilk durumdan haberi olmayan Cem Sultan derhal harekete geçerek bir hamlede 886 Rebi'ül-evvelin ortalarında *Akşehir*'e gelerek Anadolu Sancak beylerine ve Anadolu kadılarına hitaben tuğralı ferman göndererek mal tahsil memurlarının ellerinde ne kadar akçe varsa tahsildarlarla beraber akçeleri gönderdiği suvariye teslim etmeleri emrolunmuştu. Cem Sultan'ın evasıt-ı Rebi'ül-evvel 886 (Mayıs 1481) tarihli tuğralı bu ilk fermanın sureti aynen aşağıya yazılarak fotokopisi makalenin sonuna konmuştur⁸.

Tuğra

Cem B. Mehmed Muzaffer daima

Mefahir-ül Ümraîl-kiram zahr'ül-küberail-fiham elmahsus bi-inayetil-lâhî'l-melik-il allan Anadolu sancağı beyleri dâme izzühüm ve mefahirül-kuzat-ı vel'hükkâm muinül eramil-ü Vel'eytam Mevlânâ Anadolu kadıları dâme fazluhüm tevkî-i hümayun vâsıl olıcak dârendeî misal-i şerîf fahr'ül-fersan'î gönderdim ve buyurdum ki merhum mağfurün-leh Hüdavendigâra müteallik mâl-i ummal kimde varise gerektir ki ol âmilleri ve elinde olan akçeleri alup getüre. İmdi gerektir ki her kangunuzın kabzai hükümetinde bulunursa âmilleri ve ellerinde bulunan akçelerini mütesllim-i mezkûre teslim idesiz Erkili bir dürlü dahi etmiyesiz yoksa müstehakk-ı ıkab ve itab olursuz. Şöyle bilesiz biti (yi) tahkik bilüp îtimad kulasız tahriren fî evasıt-ı Rebi'ul-evvel sene sitti ve semanine ve semanemie.

*Bi makam-ı
Akşehir*

⁸ Topkapı Sarayı Arşivi (Henüz tasnif numarası konmamış, sonradan bulunmuş vesika).

Cem Sultan *Akşehir*'den sonra Kuzeye doğru yürüyerek mukavemet edecek kuvvetlere rastlamadığından Anadolu Beylerbeğisi merkezi olan *Kütahya*'ya gelmiş, Beylerbeyi Sinan Paşa *İstanbul*'a kaçtığından Cem, kaleyi muhasara edüp tazyik etmesi üzerine Sinan Paşa'nın zevcesi Ayşe Sultan kale hazinesinde devlete ait yirmi beş bin akçeyi kale dizdarından alup Cem Sultan'a karşı kaleyi müdafaa eden muhafızlara sarfettiğinden bu sayede *Kütahya* kal'ası alınamamış Sultan Cem buradan *Bursa* üzerine yürümüştür.

Ayşe Sultan bu suretle amcası Cem Sultan'a karşı *Kütahya* kalesini müdafaa ile anı sokmamış ve daha sonraki senelerde Cem Sultan galesi tamamen bertaraf olduktan sonra zevci Sinan Paşa'nın *Gelibolu*'da Kapdan-ı derya bulunduğu sırada *Kütahya* kalesindeki hükümet kasasından alup sarfettiği yirmi beş bin akçeyi maliye, kale dizdarından istemiş o da Sultanın emriyle kale muhafızlarına sarf ettiğini beyan ederek keyfiyeti Ayşe Sultan'a bildirdiğinden bu sefer Maliye, Ayşe Sultan'ın yakasına yapışmış. Sultan da bu hususta geçen hâdiseyi bir arıza ile babası Sultan Bayezid'e arz ederek borcuna mukabil büyük babası Fatih Sultan Mehmed'in kendisine ihsan ettiği üsküfû *Gelibolu*'da satmağa müşteri bulunmadığından ve rehin dahi kimse kabul etmediğinden borcuna mukabil üsküfû takdim eylediğini bildirmiştir⁹.

⁹ Ayşe Sultanın babasına arızası (Topkapı Sarayı Arşivi No. 5455).

"... Mâruz-ı cariyei fakire budur ki; bundan evvel bu cariyeniz mahrusai *Kütahya*'da ikne Cem feterati vaki olup gelüp mezkûr, *Kütahya* kalesini hisar edüp eğritmeğe tedbir idicek bu zaifeniz yanında harçlık bulunmayup ve helallum (zevci) kulunuz dahi Sultan babam devletle *İslambol*'a şuru' idicek istikbale vardığı sebepten âciz ve furumanda olup zarurî *Kütahya* kalesinden Sultan babam hazretlerine ait yirmi beş bin akçe bulup yiğit yikile harc eyledim. Şimdiki halde ol kale dizdarından talep olunmağın ol dahi gelüp bu cariyenizden talep eyledi. Öyle olsa şimdi dahi takatimiz olmadığı sebepten merhum ve mağfur, said-i şehid dedem Sultan Mehmed Han tâbe serah *وجعل الجنة مشوا* bir üsküfû îta eylemiş idi; bunda *Gelibolu*'da satmağa müşteri bulunmayup ve rehine dahi kimesne kabul eylemediği sebepten zarurî olup aynıyle Sultan babam dergâhı muallâsına îsal olundu. Baki ferman Sultan babam hazretlerinin âlî emirlerine ve vüfur-ı şefkatlerine mütealliktir ki der-i devlet ebedî ve saadet-i sermedi dâim ve kâim bád.

Cariyeniz
Zaife Ayşe
El'fakire

